

DEBATT OCH REFLEXER

ÄGARDEMOKRATIENS MOTIVERING

Av civilekonom CARL LEISSNER

Det är tänkbart att ägardemokratin kan motiveras med hänvisning till utsikterna att den vägen förbättra den samhällsekonomiska balansen, och att det blir motiv av den arten som får den största praktiska betydelsen, påpekar civilekonom Carl Leissner i en kommentar till Carl Swartz' artikel »Kollektivt eller enskilt företagsägande» i förra numret av Sv. T. Såvida inte varje lönelöft skall behöva resultera i ett ökat skattetryck bör sparfrämjande åtgärder kunna framföras med helt annan kraft än tidigare.

I artikeln om »Kollektivt eller enskilt företagsägande» i förra numret av Svensk Tidskrift behandlade Carl Swartz dels förslaget att en del av AP-fondernas medel skulle placeras direkt i näringslivet, dvs. i aktier, vilket vore en ny väg att vidga det kollektiva företagsägandet på det enskildas bekostnad, dels frågan om högerpartiets ägardemokrati kan tjäna som motpol till strävandena att kollektivisera företagsägandet.

Swartz anser det tveksamt om ägardemokratin är tillräckligt förfinad och genomarbetad för att

fylla denna viktiga uppgift. Orsakerna till hans skepsis är för det första att ägardemokratin framförs av högerpartiet, för det andra svagheter i motiveringen och för det tredje bristen på konkreta förslag. Härtill kommer den valhanta presentationen av ägardemokratins syften och innebörd.

Det är förmodligen ett riktigt påpekande att den linje högerpartiet följt i det sociala reformarbetet gör att dess arbete för ägardemokratin på sina håll möts med en viss misstro. Högern har i regel förordat frivilliga och individuella lösningar även då kollektiva lösningar erbjudit betydande fördelar. Motståndarna har icke utan framgång strävat att stämpla högerförslagen som yttringar av en negativ inställning till välfärdsväsendet och har därmed fått lättare att även misstänkliggöra andra högerförslag.

Nu är det väl så att en viktig anledning till högerns motstånd mot kollektiva lösningar av välfärdsfrågorna varit dess fruktan att de skulle medföra ogynnsamma verkningar på kapitalbildningen. Det är alltså inte på något sätt motsägelserfullt utan tvärtom alldeles följdriktigt att det blir det parti, som ställt sig mest tveksamt till kollektiva lösningar, som visar speciellt intresse för ägardemokratin.

När Swartz diskuterar motiveringarna har han naturligtvis all-

deles rätt när han framhåller att det finns all anledning att mycket starkare än som nu sker poängtera de direkt konkreta och personliga fördelar som ägardemokratien erbjuder den enskilde. Förf. till denna artikel har inget skäl att motsäga Swartz eftersom han själv varit inne på liknande tankegångar och för ett par år sedan skrev nedanstående rader i en artikel i Högerpartiets Centrala Tjänstemannaråds organ Tjänstemannapolitiken.

”Egna tillgångar kan vara av utslagsgivande betydelse för den enskilde i många av livets situationer, t. ex. när bostadsfrågan skall lösas, vid byte av sysselsättning eller behov av vidareutbildning och när det gäller att inträtta sig för pensionsåldern. Egna tillgångar är en nära nog ofrånkomlig förutsättning för övergång till egen verksamhet. Den som har egna medel har bättre utgångsläge och förhandlingsmöjligheter, större självständighet och handlingsfrihet. För att den enskilde skall bli i tillfälle att i full utsträckning och på fördelaktiga villkor tillgodogöra sig de möjligheter som erbjuder sig i det moderna samhället och i möjligaste mån kunna forma sin tillvaro efter eget kynne så behöver han inte bara en hygglig inkomst utan också möjligheter att göra en kapitalinsats vid de tillfällen detta underlättar lösningen av hans enskilda problem eller tillgodoseendet av hans personliga behov och önskemål.”

Man kan emellertid tänka sig många andra motiveringar och det finns ingen anledning att upphöja någon av dem till den allena saliggörande. Det är emellertid viktigt att man uttrycker sig på ett sådant sätt att man inte blir missförstådd eller gör sig skyldig till överdrifter. Sådant har kanske inträffat när det blivit tal om de olika beslutsmekanismerna i ett kollektivsamhälle och en fri ekonomi. I det senare fallet fördelas det tillgängliga kapitalet på de olika använd-

ningsområdena via en fri marknad och icke genom beslut av en central myndighet. Prioriteringen av de olika alternativen görs i den fria ekonomin av ett mycket stort antal enskilda individer och icke av en eller ett par centrala instanser. Fördelen med den decentraliserade prioriteringen är inte att den nödvändigtvis blir bättre utan att den skapar helt andra förutsättningar för fri konkurrens. Den enskilde individen har visserligen endast mikroskopiska möjligheter att påverka kapitalanvändningen i det bolag där han placerar sina pengar men han har full frihet att välja mellan de olika placeringsmöjligheter som marknaden har att erbjuda.

Syftet med ägardemokratien är bl.a. att sparandet skall ha sin tyngdpunkt i hushållssektorn. Därav följer med all sannolikhet att nyemissioner av aktier får mycket större betydelse än för närvarande då företagen skall skaffa medel för att finansiera utvidgningar av sin verksamhet. Företagen blir mer beroende av spararna som kategori. Däremot kan innehavaren av ett ringa antal aktier inte påräkna att få något personligt inflytande.

Det är också tänkbart att ägardemokratien kan motiveras med hänvisning till utsikterna att den vägen förbättra den samhällsekonomiska balansen och att det blir motiv av den arten som får den största praktiska betydelsen.

Det verkar som om vi mycket lätt skulle kunna hamna i det läget att de »ortodoxa» stabiliseringsmetoderna inte längre förslår. Mätt efter hittills gängse måttstockar har vi ett mycket högt ränteläge, mycket hårda kreditrestriktioner och ett synnerligen kännbart skatte-tryck. Kraven på samhälleliga in-

satser är inom de flesta områden högt uppskruvade. Industrins investeringar uppvisar en kraftig tillväxt, vilket i och för sig är välbehövligt. Så som vår lönebildning nu en gång är utformad kan det inte gärna undvikas att inkomstökningarna blir större än man kan anse tolerabelt med hänsyn till den samhällsekonomiska balansen.

Vi skall inte i det här sammanhanget försöka ange hur de nuvarande svårigheterna kan ha uppkommit trots att det funnits både vilja och förmåga att begagna de ekonomiskt-politiska medel som brukar anvisas av den samhällsekonomiska vetenskapen. Man kan i förbigående peka på svårigheterna att hålla tillbaka de offentliga utgifterna och det s.k. kompensationsstänkandet, som kan sägas innebära att de som så kan sätter sig över statsmakternas skattebeslut. Det kan också vara av intresse att dra fram vad OECD:s generalsekreterare, professor Thorkil Kristensen, yttrade om ränte- och kreditpolitiken i ett föredrag vid Sveriges grossistförbunds årsmöte i Göteborg detta år, nämligen att hög räntefot attraherar utländskt kapital, vilket motverkar kreditinskränkningen.

Det är emellertid frestande att spekulera över om inte svårigheterna kan bero på vissa inbyggda svagheter i det moderna välfärds-samhällets ekonomiska system, något »fel i systemet», som gör att vi får dras med ett ständigt inflationstryck, låt vara av något varierande styrka.

Högerpartiets nuvarande ledare Yngve Holmberg berörde förra året i en artikel i Svensk Tidskrift om »Välståndsökningens finansiering» det förhållandet att inkomstbildningen betraktas på olika sätt i lö-

nepolitiken, socialpolitiken och finanspolitiken. I lönepolitiken hävdar man från löntagarnas sida att alla skall bli delaktiga i produktionsökningen i full utsträckning, i socialpolitiken strävar man att förbättra inkomstrelationerna för olika kategorier av lägre inkomsttagare och i finanspolitiken gäller regeln att konsumenternas inkomster inte får öka mera än utrymmet för den privata konsumtionen. I annat fall måste skattehöjningar vidtagas i syfte att bevara den samhällsekonomiska balansen.

Nu kan det tänkas att det lönepolitiskt riktiga beloppet alltid blir större än det finanspolitiskt riktiga. Som bekant står inte hela produktionsresultatet till förfogande för konsumtionsändamål; en del — därtill en ganska betydande del — måste användas för investeringar. Om det nu förhåller sig på det sättet att löntagarnas »sparkvot» är lägre än den i samhället rådande »investeringkvoten», vilket icke förefaller osannolikt, och det »sparunderskott» som på så sätt uppkommer icke blir kompenserat genom att andra inkomsttagare med hög »sparkvot» presterar ett lika stort »sparöverskott», vilket inte förefaller säkert, så borde därav följa att varje lönerörelse måste åtföljas av en »skatterörelse» såvida den samhällsekonomiska balansen skall kunna klaras. I så fall skulle vi nödgas emotse ett ständigt stigande skattetryck ända till den dag vi endera modifierade vårt lönebildningssystem eller övergick till nya metoder i stabiliseringspolitiken. Det är här ägardemokratins återinträder i bilden. Om ovanstående resonemang håller — tillsvidare sättes för säkerhets skull ett frågetecken för den saken eftersom det inte funnits något tillfälle

att pröva det — borde det betyda att förslagen om sparfrämjande åtgärder kunde framföras med helt annan kraft än tidigare och ges en mycket verksammare utformning. Härmed skulle en god början vara gjord.

Till sist några rader med anledning av Swartz' omdöme att ägardemokratins syfte och innebörd presenterats på ett valhant

sätt. Tyvärr måste man nog medge att denna kritik inte är oberättigad. Det skulle otvivelaktigt innebära en betydande vinning om tankegångarna kunde framläggas i en välskriven och tillräckligt fylig programskrift. Den borde lämpligen vara så välgjord att den tålde jämförelse med LO-ekonomernas skrift »Samordnad näringspolitik».

Om presspolemik

Och den del av allmänheten, som plägar studera exempelvis engelska och franska tidningar, gör kanske vid läsningen av vissa svenska den reflexionen, att en politisk pressdebatt kan vara både skarp och fängslande utan att medlemmar av motsidans tidningsredaktioner ideligen behöva apostroferas och framföras till moralisk hudflängning, förses med epitet sådana som »pajas» o. s. v. eller ständigt omtalas under öknamn. Någon allmän företeelse är detta sista lyckligtvis icke, men det neddrager hela pressens anseende i mångas ögon. Det personliga lär visserligen vara det högsta i historien, men det kan också vara det lägsta i presspolemik.

Fil. dr. Verner Söderberg i Svensk Tidskrift 1925